

**ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ՝ ՆՎԻՐՎԱԾ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՉԵՔԻՋՅԱՆԻ ԳՈՐԾՈՒՄԵՌՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՄՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆԸ**

Լրացան ՀՀ ազգային հերոս, Խորհրդային Միության ժողովրդական արտիստ, Խորհրդային Միության Պետական մրցանակի դափնեկիր, պրոֆեսոր, դիրիժոր Հովհաննես Հարությունի Չեքիջյանի ծննդյան 90-ամյա և կատարողական գործունեության 75-ամյա հոբելյանները:

Այդ կապակցությամբ 2019 թվականի հուլիսի 12-ին և 13-ին ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի նախաձեռնությամբ գումարվեց «Հովհաննես Չեքիջյան – 90» գիտական նստաշրջանը, որի բացումն ու լիազումար նիստը տեղի ունեցան ՀՀ ԳԱԱ Նախագահության նիստերի դահլիճում, իսկ մյուս երկու նիստերը՝ ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տանը (Արզական):

Գիտական նստաշրջանի նպատակն էր՝ համակողմանիորեն ներկայացնել Հովհաննես Չեքիջյանի կյանքն ու ստեղծագործական գործունեությունը:

Բացման խոսքում ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ **Արարատ Աղասյանն** անդրադարձավ ՀՀ ԳԱ Ակադեմիայի, մասնավորապես՝ ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի և ՀՀ ԳԱԱ Պատվավոր դոկտոր, ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ Հովհաննես Չեքիջյանի միջև համագործակցությանը, որն առավել բազմաբնույթ ու բազմակողմանի է դարձել վերջին տարիներին, և թերթեց այդ համագործակցության էջերը, որոնցից մեկն էլ այս նստաշրջանն է:

Գիտական նստաշրջանի մասնակիցներին ողջունեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս **Ռադիկ Մարտիրոսյանը**, ով մասնավորապես ասաց. «Հարգարժան պրոֆեսոր՝ մեր հին և նոր բարեկամ /ես նկատի ունեմ գիտությունների ակադեմիան/:

Գիտաժողովի հարգելի մասնակիցներ:

Թույլ տվեք ձեզ բոլորիդ ողջունել գիտությունների ազգային ակադեմիայում և ցանկանալ գիտաժողովին հետաքրքիր քննարկումներ: Հսկայական է այն ներդրումը, որ Մաեստրոն բերել է մեր մշակույթի զարգացման, այնուհետև՝ նրա տարածման, աշխարհին ներկայացման ասպարեզում: Ես մի սիմվոլիկ բանի մասին եմ ուզում ասել:

Մենք ունենք երկու մտավորական, որոնք մեր հայությանը, նրա կարողությունները ներկայացրել են աշխարհին: Առաջինը՝ Վիկտոր Համբարձումյանն է, որն ամբողջ աշխարհին ներկայացրեց մեր գիտությունը, մեր գիտության նվաճումները: Որոշ դեպքերում Հայաստանը որպես երկիր, պետություն՝ ճանաչում են որպես Վիկտոր Համբարձումյանի հայրենիք:

Մյուս մտավորականը, որը, փաստորեն, նույն խնդիրն է լուծել և մինչև հիմա շարունակում է լուծել՝ դա մեր Մաեստրոն է՝ պրոֆեսոր Չեքիջյանը, որը մեր՝ հայ մշակույթի կոթողները, մեր երգերը, մեր երաժշտության նվաճումները, մեր կոմպոզիտորների լավագույն ստեղծագործությունները ներկայացրել է աշխարհի ժողովուրդներին:

Դժվար է պատկերացնել աշխարհի որևէ երկիր, որտեղ Մաեստրոն իր երգչախմբով ելույթներ ունեցած չլինի»: Ռ.Մարտիրոսյանը նկատեց, որ Մաեստրոյին ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտորի կոչում շնորհելը ոչ միայն հարգանքի նշան է եղել, այլ հաշվի է առնվել նրա կատարած հսկայական աշխատանքը: Հավարտ խոսքի՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահը ևս մեկ անգամ

շնորհավորելով հորեյարին՝ ասաց. «Ձեր 95-ամյակը չգիտեմ, բայց 100-ամյակը անպայման պետք է նշենք: Ես, ինչպես նաև այստեղ բոլոր նստածները, համոզված եմք, որ Դուք լինելու եք, մենք էլ՝ կողքից կգանք: Ով հասցրեց՝ կգա: Ով չի հասցնի՝ թող մտածի իր մասին»:

ՀՀ կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարար Արայիկ Հարությունյանի և նախարարության ամբողջ անձնակազմի անունից նստաշրջանի մասնակիցներին ողջունեց փոխնախարար, արվեստագիտության թեկնածու **Արա Խզմայանը**, ով նկատեց, որ առանց Հ.Չեքիջյանի անձի անպատկերացնելի է երգչախմբային արվեստը և ընդգծեց նրա հսկայական դերն առհասարակ մշակույթի տիրույթում՝ երգչախմբային արվեստի դիրքավորման առումով: Ա.Խզմայանը կարևորեց Մաեստրոյի դերը որպես հասարակության համար կողմնորոշիչ և չափանիշ, ով զգաստացնում և սթափեցնում է մասնագիտական հանրությանը:

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի անունից ողջույնի խոսք ասաց և գիտաժողովին հաջողություն մաղթեց բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար, ակադեմիկոս **Յուրի Սուվարյանը**, ով գիտաժողովը բնորոշեց որպես առանձնահատուկ, քանի որ զեկուցողները փորձելու են ընդհանրացնել և արժևորել մի մարդու ստեղծագործական գործունեությունը, որը դարձել է կենդանի լեգենդ, դասական:

Հայաստանի կոմպոզիտորների միության նախագահ, կոմպոզիտոր **Արամ Սաթյանը** ընդգծեց, որ կոմպոզիտորական արվեստն առանց կատարողական արվեստի չի կարող զարգանալ: Երգչախմբային երաժշտության մեջ եթե չլինեին Չեքիջյանի հմտությունները, շատ ստեղծագործություններ չէին ստեղծվի: Երբ դիրիժորական վահանակի մոտ է Չեքիջյանը, նա գտնում է որոշ նրբերանգներ, որոնք շատ անգամ նույնիսկ ստեղծագործող մարդկանց անհասկանալի ու անհասանելի են: Եթե հավանեց Չեքիջյանը՝ ուրեմն այդ երգչախմբային ստեղծագործությունը հաջողված է:

Այնուհետև **Հովհաննես Չեքիջյանն** իր երախտագիտությունը հայտնեց՝ այս էլ երկրորդ անգամ նման պատվի արժանանալու՝ իրեն նվիրված ակադեմիական գիտաժողովի կազմակերպման համար:

Նստաշրջանի աշխատանքներին մասնակցեցին ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի, Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի, Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի գիտնականներն ու դասախոսները:

Լիազումար նիստում տողերիս հեղինակը ներկայացրեց Հովհաննես Չեքիջյանի ներդրումը հայ երաժշտարվեստում: ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Անահիտ Բաղդասարյանը** հանդես եկավ «Հոգևոր երաժշտությունը Հովհաննես Չեքիջյանի կատարողական արվեստում» բանախոսությամբ: ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, արվեստագիտության դոկտոր **Սարգարիտա Ռուխկյանը** ներկայացրեց «Մշակութային ավանդույթների զարգացումը՝ ազգային ինքնության պատվար» թեմայով բանախոսությունը:

Իր կատարողական ողջ գործունեության ընթացքում Մաեստրո Չեքիջյանը հավատարիմ է կոմիտասյան պատգամներին: Եվ պատահական չէ, որ իր հիմնադրման օրվանից՝ 2015 թվականի հունվարի 29-ից, Մաեստրոն Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ է: Ավելին՝ կանգնած լինելով այդ թանգարանի գաղափարի և ստեղծման ակունքներում՝ մեծապես կարևորել է թանգարանի ստեղծումը Երևանում: Իսկ մինչ այդ՝ 2011 թվականին, եղել է Կոմիտասի անվան Առաջին միջազգային փառատոնի պատվավոր հյուրը և ընտրվել մրցանակային ժյուրիի պատվո նախագահ, փառատոնի ղեկավարվեստական մասի ձևավորման գործին աջակցելու և վերջինիս նկատմամբ նվիրվածություն ցուցաբերելու համարե 2011թ. օգոստոսի 7-ին պարգևատրվել Պատվոգրով: Լիազույնար նիստը եզրափակեց Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի երաժշտության պատմության ամբիոնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի դոկտորանտ, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Լուսինե Սահակյանի** «Կոմիտասի խմբերգերը չեքիջյանական մեկնաբանությամբ» զեկուցումը:

Այնուհետև գիտական նստաշրջանի նիստերը շարունակվեցին Արզականում՝ ՀՀ ԳԱԱ գիտաժողովների տանը:

Առաջին նիստում ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող, արվեստագիտության դոկտոր **Նազենիկ Սարգսյանն** անդրադարձավ Հովհաննես Չեքիջյանի գործունեությանը Երևանի Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնում: 1982-ին Հովհաննես Չեքիջյանը համատեղությամբ նշանակվեց Երևանի Ալ.Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնի ղեկավար և զլխավոր դիրեկտոր՝ այդ պաշտոնում պաշտոնավարելով մինչև 1987-ը և ծավալելով իր արդյունաշատ գործունեությունը օպերային երաժշտության բնագավառում ևս՝ մեծապես նպաստելով թատրոնի խաղացանկի հարստացմանը: Խմբավար և սիմֆոնիկ դիրիժոր Հ.Չեքիջյանը հանդես է գալիս որպես օպերային դիրիժոր ևս: Բանախոսն իր զեկուցման վերջում նկատեց, որ եթե ժամանակին Չեքիջյանը չիեռանար օպերային թատրոնից, ապա այսօր մենք կունենայինք այլ մակարդակի ու որակի օպերային թատրոն:

2019թ. մայիսի 14-ին Ա.Խաչատրյան համերգասրահում Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախմբի և Հայաստանի ազգային ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի կատարմամբ, Հովհաննես Չեքիջյանի փայլուն ղեկավարությամբ հնչեց Կառլ Օրֆի “Carmina burana” կանտատը, որի չեքիջյանական մեկնաբանության առանձնահատկությունների մասին էր ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու, կոմպոզիտոր և երգեհոնահար **Հովհաննես Մանուկյանի** զեկուցումը:

55 տարի առաջ՝ 1964-ի նոյեմբերի 24-ին, 25-ին, 26-ին, 27-ին 28-ին և 29-ին տեղի ունեցավ Հ.Չեքիջյանի դեբյուտը ԽՍՀՄ մայրաքաղաք Մոսկվայում: Մոսկվայան դեբյուտից անցած 50 տարիների ընթացքում Մոսկվայում Մաեստրոն ունեցել է 90 համերգ: Հենց Մոսկվայում տեղի ունեցան վոկալ-սիմֆոնիկ մի շարք ստեղծագործությունների՝ այդ թվում

Բեռլինյան «Requiem»-ի, Գաբրիել Ֆորեի «Requiem»-ի, Գունոյի «Մահ և կյանք» օրատորիայի, Բեռլինյան «Ռոմեո և Ջուլիետ» դրամատիկական սիմֆոնիայի համամիութենական պրեմիերաները: Չեքիջյանի մոսկովյան հուրախաղերին էր նվիրված ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու **Սարիաննա Տիգրանյանի** զեկուցումը, որը եզրափակեց առաջին նիստը:

Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախումբը՝ Մաեստրո Հովհաննես Չեքիջյանի ղեկավարությամբ համերգներով շրջագայել է Հայաստանի սահմաններից դուրս 184 քաղաքներում՝ նախկին ԽՍՀՄ հանրապետություններում, Լիբանանում, Ֆրանսիայում, Իսպանիայում, Չեխոսլովակիայում, Լեհաստանում, Մեծ Բրիտանիայում, ԱՄՆ-ում, Հունաստանում, Սիրիայում, Շվեյցարիայում, Թուրքիայում, Արգենտինայում, Ավստրալիայում... 868 համերգների ընթացքում հանդես է եկել աշխարհի 69 առաջնակարգ նվագախմբերի հետ:

Նստաշրջանի վերջին նիստում Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի երաժշտության մանկավարժության ամբիոնի վարիչի տեղակալ, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի դոկտորանտ, արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ **Աննա Հարությունյանը** ներկայացրեց Մաեստրոյի արտասահմանյան համերգային շրջագայությունների լեհական էջը:

Հայաստանի պետական սիմֆոնիկ նվագախմբի տնօրեն, արվեստագիտության թեկնածու **Սարգիս Բալբաբյանի** զեկուցումը նվիրված է Հովհաննես Չեքիջյանի և նվագախմբի բեղմնավոր համագործակցությանը: Բանախոսը քննության առավ երգչախմբային արվեստին վերաբերող որոշ տեխնիկական և գեղարվեստական հարցեր, որոնցով առանձնանում է Հայաստանի ազգային ակադեմիական երգչախումբը, ինչպես նաև ներկայացրեց երգչախմբի և նվագախմբի համագործակցության առաջիկա նախագծերը:

ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի գիտքարտուղար, արվեստագիտության թեկնածու, արվեստաբան **Մարգարիտա Քամալյանը** «Հովհաննես Չեքիջյանը հայ նկարիչների և քանդակագործների աչքերով» զեկուցման մեջ մասնագիտական քննության ենթարկեց նկարիչներ Ռուդոլֆ Խաչատրյանի, Մարկոս Արզումանյանի, Արամ Սարիբեկյանի, Լիլիա Կարճիկյանի և Միքայել Հարությունյանի, ռեժիսոր, ծաղրանկարիչ Վարդան Աճեմյանի և քանդակագործներ Լևոն Թոքմաջյանի, Ալիս Մելիքյանի ու Էդուարդ Շախիկյանի՝ մեծանուն խմբավար Հովհաննես Չեքիջյանի վառ անհատականությունը հավերժացնող ստեղծագործությունները: Բանախոսը ներկայացրեց նաև Մաեստրոյի տաղանդով հիացած անվանի կերպարվեստագետներ Երվանդ Քոչարի, Մարտիրոս Սարյանի, Հակոբ Հակոբյանի, Գրիգոր Խանջյանի բարձր գնահատանքի խոսքերը:

Նստաշրջանը եզրափակեց Խ.Աբովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի երաժշտության մանկավարժության ամբիոնի դասախոս, ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի հայցորդ **Նաիրա Մադոյանի** «Հովհաննես Չեքիջյանի և հայկական կապելլայի լենինգրադյան հյուրախաղերը. Լենինգրադում Մաեստրոյի առաջին հյուրախաղերի 55-ամյակի առթիվ» զեկուցումը: 1964-ի հոկտեմբերի 29-ին, 30-ին, 31-ին և

նոյեմբերի 1-ին Կապելլան Յ.Չեքիջյանի ղեկավարությամբ նվաճեց Լենինգրադը: 1964-ին սկիզբ առած բարեկանությունը Լենինգրադի ունկնդրի հետ շարունակվեց հետագայում. Մաեստրո Չեքիջյանի ղեկավարությամբ երգչախումբը 97 համերգ է ունեցել Լենինգրադում: Բանախոսն անդրադարձավ լենինգրադյան այն համերգներին, որոնցում Մաեստրո Չեքիջյանն ու նրա ղեկավարած կապելլան իրականացրել են տարբեր ստեղծագործությունների համամիութենական պրեմիերաները:

Վերջում տողերիս հեղինակն ամփոփեց նստաշրջանի արդյունքները: որից հետո Մաեստրոն մատուցեց իր անակնկալը. գիտական նստաշրջանի ունկնդիր՝ Կապելլայի արտիստների փոքրաթիվ խմբի կատարմամբ հնչեց Մակար Եկմալյայի «Ով, հայոց աշխարհ» ա կապելլա խմբերգը, որից հետո իր երախտագիտության խոսքն ասաց Մաեստրոն:

Առաջիկայում լույս կտեսնի նստաշրջանի զեկուցումների ժողովածուն:

ԱՆՆԱ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

*ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի տնօրենի տեղակալ,
արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր*